

деяльності. На основі проведеного аналізу пропонуються зміни в кримінальному законодавстві по визначенню ознак потерпілого в зазначених складах злочинів.

Ключевые слова: *препятствование, законная деятельность, войсковое формирование, журналист.*

Pylypenko Ye.V. Victim as a compulsory feature of the obstruction of the legal activity

The article aims to analyze a special victim as a feature of the components of the crimes that are in obstructing the legal activity.

It is determined that a special victim as a compulsory feature of the components of the crime is not distinguished in every crime on obstructing the legal activity. Thus, the victim of the obstruction of the realization of religious rites may be any person, who implements such activities; the legislation does not impose any limitations concerning implementation of activities. At the same time other types of obstruction may be committed against persons strictly determined by the legislation. Thus, the victims of obstructing the activity of the Armed Forces of Ukraine and other military formations may be only the members of these formations; only the professional journalist may be victim of the obstruction of the legal professional activity of journalists; and victims of obstructing the activity of trade unions, political parties, non-governmental organizations may be trade unions, political parties, non-governmental organizations and their bodies.

It is reported that the journalist as a victim of obstructing the legal journalistic activity is the staff or freelance worker who professionally and systematically collects, receives, creates, distributes, stores, processes the information in order to disseminate it through the information agency he/she represents.

In the articles 114-1 and 170 of the Criminal Code of Ukraine the legislator uses the terms "military formation", "trade union", "political party", "non-governmental organization" in plural. The literal interpretation of these terms may lead to the incorrect conclusion that in order to be criminally liable the offender must commit obstructing the activity of several such victims. For the purpose of correct understanding of criminal and legal regulations the author proposes to change the wording of the appropriate articles and determine those terms in singular. Also it is proposed to change the conjunction "and" to "or" in the text of the article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *obstruction, legal activity, military formation, journalist.*

УДК 343.2(477)(048.83)

**М. В. Карчевський,
А. С. Кудінов**

ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

На основі теоретичних засад раціональної парадигми кримінального права та концепції кримінально-правового регулювання Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (передислокований до м. Суми та м. Миколаїв, з жовтня 2016 – до м. Северодонецьк) спільно з Луганським місцевим осередком громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права» організував дослідження думки експертів. Останнім було

запропоновано висловитися щодо можливостей та ресурсів ефективного кримінально-правового регулювання, а також чинників негативного впливу на нього. Проведене дослідження дозволило встановити можливі напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання в Україні.

Ключові слова: криза, ефективність, кримінально-правове регулювання, SWOT-аналіз, стратегічне планування, експертне опитування.

Постановка проблеми. Сьогодні бюджети органів державної влади у сфері кримінальної юстиції збільшуються, але зростання відчуття безпеки в громадян не прослідковується. Є підстави говорити про кризові тенденції або навіть кризу кримінально-правового регулювання – ситуацію, коли внаслідок законодавчих рішень та судової практики соціальні видатки, які потрібно здійснити на реалізацію кримінально-правового регулювання, перевищують обсяг соціальних видатків, що фактично може бути виділено державою та суспільством для цього. Протягом травня-липня 2016 року Луганським державним університетом внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (передислокований до м. Суми та м. Миколаїв, з жовтня 2016 року – до м. Северодонецьк) спільно з Луганським місцевим осередком громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права» проведено чергове [2] дослідження думки експертів з питань чинників ситуації, що склалася, а також їх впливу [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтуючись на результатах досліджень учених, присвячених проблемам ефективності кримінально-правового регулювання (праці В. І. Борисова, О. О. Дудорова, А. Е. Жалінського, О. Н. Костенка, О. А. Музики, О. В. Наден та ін.) сформовано такі *теоретичні засади опитування*:

1. З позицій раціональної парадигми – оптимальний стан кримінального права визначається його відповідністю до реальних соціальних потреб, відповідністю соціальних видатків на його реалізацію до значимості та захищеності охоронюваних благ. При цьому до соціальних видатків відносяться не тільки матеріальні витрати на утримання правоохоронної та судової системи, але й інші соціальні наслідки застосування кримінального права – криміналізація суспільства, демографічні та соціально-культурні наслідки тощо.

2. Кримінально-правове регулювання здійснюється на двох рівнях – нормативному (законодавчому, правотворчому) та індивідуальному (правозастосовному), тобто включає як законотворення, так і правозастосування. Суб'єктами кримінально-правового регулювання на правотворчому рівні виступають Верховна Рада України, Конституційний Суд України (у частині визнання неконституційними окремих положень кримінального законодавства); на правозастосовному рівні – суди загальної юрисдикції [4].

3. Ураховуючи зазначене, ефективним (у контексті прагматичної парадигми) кримінально-правове регулювання є тоді, коли обсяг фактичних соціальних витрат на його реалізацію відповідає обсягу необхідних соціальних витрат, зумовленому законотворчою та правозастосовною діяльністю у сфері кримінально-правового регулювання.

Отже, ефективними законодавчими рішеннями у сфері кримінально-правового регулювання слід уважати такі, які забезпечують баланс соціальної значимості охоронюваних благ та обґрунтованого обсягу необхідних соціальних видатків, а саме того обсягу видатків, який держава та суспільство можуть виділити на забезпечення кримінально-правового регулювання. Ефективними рішеннями на правозастосовному рівні кримінально-правового регулювання слід уважати такі, які прийняті відповідно до чинного законодавства та вимагають здійснення соціальних витрат, що відповідають небезпечності конкретного вчиненого злочину.

Базуючись на раціональній парадигмі кримінального права та концепції кримінально-правового регулювання експертам пропонувалося висловити власну оцінку можливостей і перешкод ефективного кримінально-правового регулювання. Для оцінки пропонувалися чинники, що систематизовані за рівнями кримінально-правового регулювання (законодавчий, правозастосовний), а також поділені на внутрішні та зовнішні. Внутрішні чинники стосуються безпосередньо суб'єктів кримінально-правового регулювання. Зовнішні становлять соціальні, економічні, політичні та інші чинники, що впливають на кримінально-правове регулювання (розвиток суміжних галузей права, освіта, наукова діяльність, функціонування органів державної влади, які здійснюють досудове розслідування тощо).

Масштаб проблеми, система регулювання, що склалася фактично, велика кількість різноманітних, різнопрофільних чинників кримінально-правового регулювання вимагають звернення до наукових розробок у сфері стратегічного планування.

Достатньо перспективним у цьому контексті слід визнати метод SWOT-аналізу (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats). Цей вид стратегічного планування полягає в оцінці внутрішніх та зовнішніх ресурсів певного проекту з позицій позитивних та негативних перспектив його розвитку. Ураховуючи зазначені положення, пропонується такий зміст елементів матриці SWOT-аналізу:

Матриця SWOT-аналізу ефективності кримінально-правового регулювання

Належність чинників	Рівень кримінально-правового регулювання	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішня сфера	Законодавчий	Чинники здійснення ефективного вдосконалення кримінального законодавства (Strengths)	Чинники, що зменшують ефективність правотворчої роботи, зумовлюють прийняття неефективних рішень (Weaknesses)
	Правозастосовний	Чинники формування ефективної судової практики (Strengths)	Чинники неефективних судових рішень (Weaknesses)

Зовнішня сфера	Законодавчий	Соціальні, економічні, політичні та інші чинники підвищення ефективності законотворчої роботи у сфері кримінально-правового регулювання (Opportunities)	Зовнішні вірогідні чинники, що можуть ускладнити ефективну законотворчість у сфері кримінально-правового регулювання
	Правозастосовний	Соціальні, економічні, політичні та інші чинники підвищення ефективності правозастосування у сфері кримінально-правового регулювання (Opportunities)	Зовнішні вірогідні чинники, що можуть ускладнити формування ефективної судової практики (Threats)

Систематизація досліджуваних чинників у такий спосіб дає можливість побудови обґрунтованих стратегій розвитку кримінально-правового регулювання, установлення актуальних напрямів наукових досліджень, визначення, у разі організації моніторингового дослідження, динаміки кримінально-правового регулювання.

Склад експертів. Кількість експертів, які брали участь в опитуванні – 71. З них 44 експерти представляли науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади; 27 – практичні підрозділи Національної поліції України, суди, прокуратуру, Державну пенітенціарну службу України, адвокатуру тощо. Такий склад експертів дозволив розглянути проблематику ефективності кримінально-правового регулювання з точки зору не тільки науковців, але й юристів-практиків.

Формування цілей. Мета роботи - на підставі аналізу думок експертів установити можливі напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Отримані в процесі дослідження експертні оцінки дають можливість представити матрицю SWOT-аналізу кримінально-правового регулювання [2, с. 15-21].

Як і в попередньому році показовим є те, що середній рівень експертної оцінки наявних ресурсів та можливостей складає 33% для внутрішньої сфери та 36% для зовнішньої. Водночас середній рівень оцінки чинників негативного впливу складає 73% для внутрішньої сфери та 61% для зовнішньої. Отже, у загальних рисах стратегія «антикризового» управління кримінально-правовим регулюванням має полягати в пошуку додаткових ресурсів, збільшенні ефективності використання наявних, а також мінімізації впливу негативних чинників. Більш детальний аналіз дозволяє встановити можливі напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання.

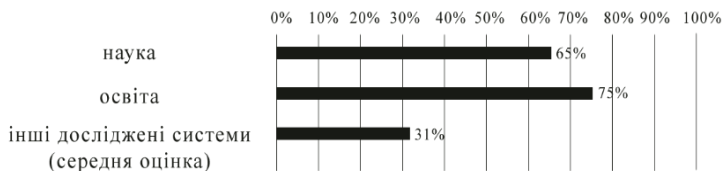
Порівняння результатів опитувань 2015 та 2016 років свідчить у цілому про сталість позицій експертів, дозволяє стверджувати, що під час дослідження нами встановлені ті проблеми, які дійсно потребують розв'язання, є актуальними для національного процесу кримінально-правового регулювання.

Сприйняття експертами запропонованого підходу до оцінки ефективності кримінально-правового регулювання. 69% експертів вважає доцільним розгляд кримінально-правового регулювання в контексті системи «видатки-результат»; 76% погодилися з тим, що кримінально-правове регулювання є ефективним тоді, коли необхідні соціальні видатки на його реалізацію відповідають фактичним соціальним видаткам, що можуть бути виділені державою та суспільством для цього; 93% вважають слушним те, що до соціальних видатків на реалізацію кримінально-правового регулювання відносяться не тільки матеріальні витрати, але й інші соціальні наслідки застосування кримінального права.

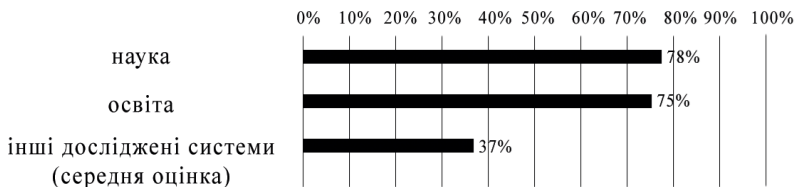
Скорочення обсягу кримінально-правового регулювання. Очевидною є необхідність скорочення обсягу кримінально-правового регулювання. 79% експертів вважають негативним чинником кримінально-правового регулювання його необґрунтоване розширення. При цьому необхідно зазначити, що матеріально-технічне забезпечення органів державної влади, що здійснюють досудове розслідування, є недостатнім на думку 87% експертів, а органів державної влади, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування – 84% експертів.

Ефективний розподіл ресурсів. Результати проведеного дослідження свідчать про збереження експертних оцінок здатності досліджених систем (законотворчої, суддівської, науково-дослідної, вищої освіти, досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування) забезпечувати ефективне кримінально-правове регулювання. Найбільш оптимальним розміщенням ресурсів слід вважати збільшення фінансування наукових досліджень та вищої юридичної освіти. Названі системи (наука та освіта) за оцінками експертів мають найвищий рівень здатності забезпечувати ефективне кримінально-правове регулювання (наука – 65%, освіта – 75%, середня оцінка здатності інших досліджених систем – 31%) й серед інших краще забезпечені кваліфікованими кадрами (наука – 78%, освіта – 75%, середня оцінка достатності кваліфікації кадрів для інших досліджених систем – 37%).

Рівень здатності забезпечувати ефективне кримінально-правове регулювання

Рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами

У ситуації, коли інші досліджені системи недостатньо забезпечені кваліфікованими кадрами, просте збільшення їх фінансування не дозволить підвищити ефективність кримінально-правового регулювання. Водночас розвиток освіти й науки дозволить покращити якість кадрових корпусів та створити передумови для підвищення ефективності відповідних систем кримінально-правового регулювання. Однак необхідно зазначити, що на думку 71% експертів, кількість вищих юридичних навчальних закладів в Україні є надмірною (36%) або скоріше надмірною ніж достатньою (35%). Таким чином, розміщенню ресурсів у сфері освіти має передувати оптимізація цієї системи.

Політизація діяльності та вплив радикалізації суспільних настроїв.

На переконання експертів, значний негативний вплив на кримінально-правове регулювання чинять політизація діяльності та радикалізація суспільних настроїв, що обмежує можливість прийняття неупереджених рішень. Так, 89% експертів вважають вагомим чинником неефективних законодавчих рішень політично вмотивовану криміналізацію (декриміналізацію). На думку 89% експертів, політизація діяльності судів, прийняття політично вмотивованих рішень чинить негативний вплив на ефективність кримінально-правового регулювання. 74% експертів відзначають негативний вплив політизації органів державної влади, що здійснюють досудове розслідування злочинів та нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

65% експертів вважають, що радикалізація суспільних настроїв негативно впливає на роботу законодавця, обмежує можливість прийняття неупереджених рішень. Що ж до впливу цього чинника на діяльність інших суб'єктів у сфері кримінально-правового регулювання, то думки експертів розподілилися так: судді – 57%; працівники органів досудового розслідування – 61%; працівники органів нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування – 58%.

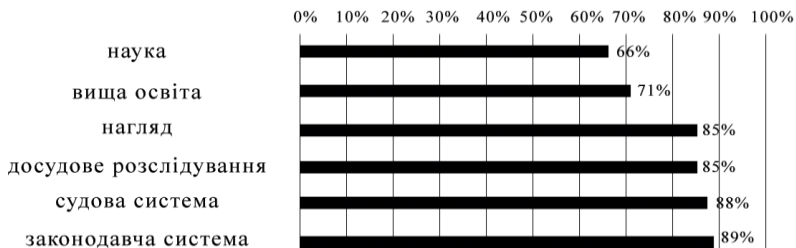
При цьому рівень громадського контролю у сфері кримінально-правового регулювання є недостатнім. За оцінками 85% експертів недостатнім є громадський контроль за законодавцем; 65% – за діяльністю судів; 64% – за діяльністю органів державної влади, що здійснюють досудове розслідування злочинів; 72% – за діяльністю органів державної влади, що здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Отже, як і за результатами попереднього дослідження, маємо значний негативний вплив політизації діяльності та радикалізації суспільних настроїв разом з недостатністю громадського контролю. Такі дані наочно свідчать про те, що найбільш оптимальним шляхом мінімізації впливу названих негативних чинників слід уважати створення дієвих інститутів громадського контролю. Завдяки таким інститутам можна забезпечити розв'язання потенціалів соціальних конфліктів. Реалізація цих потенціалів поза межами цивілізованого розв'язання конфліктів представляє одну з найбільш значних загроз для ефективного кримінально-правового регулювання.

Стосовно чинника політизації варто також зазначити, що його вплив на системи науки та освіти за оцінками експертів є найменш інтенсивним. Так, 51% експертів вважають, що політизація наукової діяльності чинить незначний вплив або не чинить впливу на практичну цінність результатів наукових досліджень. 62% експертів вважають, що політизація навчального процесу чинить незначний або не чинить впливу на якість вищої освіти. Такі дані можна розглядати як самостійний аргумент на користь висловленого раніше положення про оптимальний розподіл ресурсів. Оскільки наука та освіта є більш стабільними системами, використання ними соціальних ресурсів буде більш ефективним.

Неформальні практики. Експерти відзначили негативний вплив наявності неформальних практик на ефективність кримінально-правового регулювання. Рівень впливу цього чинника розподілився таким чином: законодавча система 89%, судова – 88%, досудового розслідування – 85%, нагляд – 85%, вища освіта – 71%, наука – 66%.

Рівень негативного впливу наявності неформальних практик на ефективність кримінально-правового регулювання

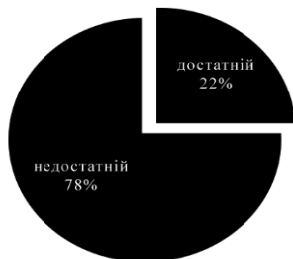
Зазначимо, що оцінки негативного впливу цього чинника в минулорічному дослідженні були нижчими. Можливо, причина полягає в зміні тексту анкети (було додано конкретизацію питання). Не можна не зазначити й того, що результати опитування підтвердили актуальність здійснюваних у державі антикорупційних заходів і заходів, спрямованих на забезпечення прозорості роботи правоохоронних та судових органів. Крім цього, високий рівень експертної оцінки неформальних практик в освіті та науці свідчить про актуальність проблематики академічної доброчесності (academic integrity).

Варто зазначити й те, що встановлені показники впливу неформальних практик можна розглядати як самостійний аргумент на користь наведеного раніше висновку про найбільш оптимальний розподіл ресурсів. Оскільки освіта та наука найменш «уражені» неформальними практиками розміщення ресурсів у цих системах здатне забезпечити порівняно більший ефект.

Комунікація. На думку 74% експертів, відсутність зацікавленості в результатах відповідних наукових досліджень суб'єктів законодавчого кримінально-правового регулювання чинить на нього негативний вплив. При цьому 49% експертів розглядає результати здійснених в Україні наукових досліджень як значний ресурс підвищення ефективності кримінально-правового регулювання. Як убачається, такі дані свідчать про необхідність налагодження конструктивної комунікації між соціальними інститутами, задіяними у сфері кримінально-правового регулювання. Сьогоднішня обмеженість такої комунікації призводить до неоптимального використання ресурсів, значно зменшує можливості суб'єктів кримінально-правового регулювання та його ефективність. *Потреби української громади, виявлені в процесі наукових досліджень, не отримують представлення на рівні законотворчої роботи.* Наслідком збереження подібної тенденції може стати остаточна втрата національною науковою спільнотою статусу суб'єкта суспільно-політичного дискурсу [3].

Такий розвиток подій не є суттєво гіпотетичним. Плани різкого скорочення фінансування наукових установ, реорганізації їх структури та адміністрування [1] не тільки неодноразово оголошувалися керівництвом держави, але й частково реалізовані. Означене рішення пов'язане не лише з необхідністю економії державних коштів. Однією з його важливих передумов є відсутність чітких позицій української науки в суспільно-політичному дискурсі. У сфері державного управління сформувалася така практика прийняття рішень, для якої наукове супроводження не є (за більше ніж 20 років незалежності не стало) затребуваним, тому складається хибне уявлення про недоцільність державного фінансування наукової діяльності. Тут варто зазначити й те, що на думку 78% експертів рівень активності науковців (їхніх товариств) у питанні впровадження результатів своїх досліджень у законодавчу та правозастосовну діяльність є недостатнім або скоріше недостатнім ніж достатнім.

Рівень активності науковців (їхніх товариств) у питанні впровадження результатів своїх досліджень у законодавчу та правозастосовну діяльність

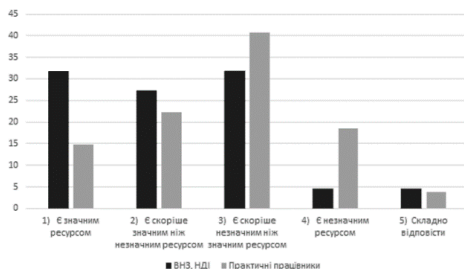

Важливо й те, що проблемою законодавчого рівня правового регулювання є не тільки відсутність уваги до результатів наукових досліджень. Вплив досвідчених юристів-практиків на законодавчі процеси у сфері кримінально-правового регулювання 75% експертів оцінює як незначний або відсутній.

Ураховуючи встановлену проблему ми більш докладно зупинимося на різниці оцінок експертів, що представляли освіту та науку, та експертів-практиків.

Одна з найбільш відчутних різниць стосується оцінки цінності проведених наукових досліджень. Більшість експертів, які представляють освіту та науку (61%) вважають, що такі дослідження є значним або скоріше значним ніж незначним ресурсом підвищення ефективності кримінально-правового регулювання. Тоді як більшість практиків (60 %) не розглядають або скоріше не розглядають проведені наукові дослідження як такий ресурс.

Наскільки значним ресурсом підвищення ефективності кримінально-правового регулювання є результати здійснених в Україні наукових досліджень?

Зазначимо, що низький рівень довіри до результатів наукових досліджень певною мірою підтверджується оцінками, що дають експерти-практики рівню кваліфікації науковців. На думку 27% експертів-практиків він є недостатнім або скоріше недостатнім. 42% експертів-практиків вважає, що створена в Україні система дослідницьких та навчально-дослідницьких установ скоріше нездатна або нездатна забезпечити ефективне наукове супроводження законодавчого процесу у сфері кримінально-правового регулювання.

При цьому позиції обох груп експертів щодо практичної спрямованості наукових досліджень поділилися майже навпіл. Так, серед експертів, що представляють освіту та науку 46% вважає, що недостатня практична спрямованість та надмірна теоритизація чинять значний або більше ніж значний вплив на цінність результатів наукових досліджень. Відповідний показник серед експертів практиків склав 50%. Наведені дані підтверджують відому тезу про те, що проблема практичної цінності наукових досліджень не має очевидного розв'язання, потребує додаткового самостійного вивчення.

Потрібно також звернути увагу на інші позиції, по яких думки груп експертів є різними. Так, експерти, що представляють науку та освіту негативно оцінили здатність створеної в Україні системи наукового супроводження законотворчої діяльності (Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України, Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України тощо) забезпечити передумови для прийняття ефективних законодавчих рішень у сфері кримінально-правового регулювання. 43% - здатна або скоріше здана, 50% - ні або скоріше ні. Тоді як експерти практики більш упевнено позитивно охарактеризували означену систему. 59% - здатна забезпечити передумови для ефективних законодавчих рішень, 38% - ні або скоріше ні.

Кваліфікацію суддівського корпусу оцінюють як достатню 52% експертів, що представляють науку та освіту. Аналогічної позиції дотримується значно більша частина експертів практиків - 78%.

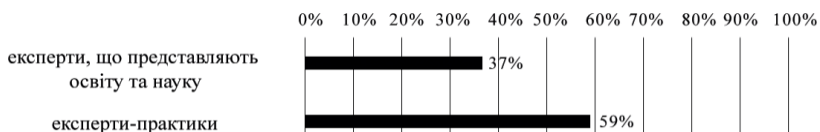
Різною є оцінка впливу надмірного законодавчого обмеження суддівського розсуду. Лише 16% експертів, що представляли освіту та науку вважають, що таке обмеження чинить більше ніж значний або значний вплив на ефективність кримінально-правового регулювання. Так само аналогічний показник серед експертів-практиків складає 34%.

Оцінка впливу радикалізації суспільних настроїв на прийняття неупереджених рішень співробітниками органів державної влади, які здійснюють досудове розслідування злочинів, також виявилася різною. Остання чинить більше ніж значний або значний вплив за оцінками 74% експертів-практиків. Аналогічний показник серед експертів, що представляють науку та освіту складає 48%. Схожу, хоча й менш інтенсивну різницю оцінок, маємо й при аналізі впливу радикалізації на рішення органів державної влади, що здійснюють нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування.

Різними є оцінки рівня громадського контролю за законодавцем. Недостатнім або скоріше недостатнім аніж достатнім його вважають 96% експертів, що представляють науку та освіти. Аналогічний показник серед експертів-практиків - 74%. Схожа ситуація спостерігається і в оцінці громадського контролю за діяльністю суддів. Достатнім або скоріше достатнім аніж ні його вважають лише 16% експертів, що представляють науку та освіту. Тоді як серед експертів практиків так вважають 44%.

Принципово різний погляд представників освіти й науки та практичних працівників продемонстрували й результати відповіді на запитання щодо закону про кримінальні проступки. Так, відсутність закону про кримінальні проступки не дозволяє ефективно використовувати ресурси правоохоронних органів для проведення якісного розслідування кримінальних правопорушень на думку 59% експертів-практиків. Аналогічний показник серед експертів, які представляли вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи, складає 37%.

**Відсутність закону про кримінальні проступки
не дозволяє ефективно використовувати ресурси
правоохоронних органів для проведення якісного
розслідування кримінальних правопорушень**

Отже, встановлена проблема відсутності комунікації наукових, освітніх та практичних систем у сфері кримінально-правового регулювання проявляється не тільки в цінності результатів наукових досліджень. Науковці, освітяни та практики по-різному оцінюють значний комплекс проблемних питань законодавчого та правозастосовного рівнів кримінально-правового регулювання. На нашу думку, таку ситуацію доцільно розглядати як ресурс підвищення цінності наукових результатів, якості вищої освіти та ефективності правозастосовної діяльності. Використання цього ресурсу передбачає активізацію та диверсифікацію форм професійної комунікації: залучення науковців до розв'язання практичних проблем, залучення практиків до освітнього процесу, створення експертних майданчиків на основі сучасних інформаційних технологій тощо. Така діяльність здатна якісно змінити позиції як науковців, так і практиків на рівні законотворчого процесу.

Варто звернути увагу й на низку інших проблем, встановлених під час дослідження. Актуальним питанням ефективності законодавчих рішень у сфері кримінально-правового регулювання є *відсутність чітких та зрозумілих критеріїв оцінки балансу* соціальних видатків, необхідних для здійснення певного рішення, і значимості охоронюваного соціального блага. Відсутність таких критеріїв чинить більше ніж значний або значний негативний вплив на думку 75% експертів.

Значним, на думку 74% експертів, є вплив такого чинника неефективних законодавчих рішень у сфері кримінально-правового регулювання як *недостатній рівень юридичної техніки*.

Негативний вплив на ефективність кримінально-правового регулювання на правозастосовному рівні (суди) чинить *надмірна мінливість законодавства*. Думки експертів з цього питання розподілилися у співвідношенні 74% на 25%. Експертні оцінки впливу цього чинника на рівні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування та на рівні досудового розслідування становили відповідно 59% на 35% та 55% на 40%.

На думку 68% експертів, актуальною проблемою на правозастосовному рівні кримінально-правового регулювання є *недостатня діяльність щодо узагальнення судової практики*, встановлення типових недоліків судових рішень.

Не підтвердженою, як і в минулорічному дослідженні, залишилася гіпотеза про обмеження практичної цінності наукових досліджень через

розмежування кримінально-правової та кримінально-процесуальної тематик. 59% експертів вважає, що цей чинник є незначним або не впливає на практичну цінність наукових досліджень. Ураховуючи, що близько третини експертів вважає проблему існуючою, актуальним видається більш детальний її аналіз. Перспективним є встановлення тих напрямів наукової роботи, де розмежування кримінально-правової та кримінально-процесуальної тематик чинить найбільш негативний вплив на цінність результатів досліджень.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати певні положення для подальшої дискусії щодо ефективності кримінально-правового регулювання.

1. Перспективним є розгляд ефективності кримінально-правового регулювання з позицій балансу соціальних видатків, які фактично можуть бути виділені для здійснення кримінально-правового регулювання, та видатків, які необхідно здійснити з огляду на прийняті законодавчі та судові рішення. Комплексний аналіз нематеріальних соціальних видатків кримінально-правового регулювання разом з дослідженням фінансових можливостей держави дозволить розв'язати проблеми балансу соціальної значимості охоронюваних благ та обґрунтованого обсягу необхідних соціальних видатків.

2. Розвиток науки та освіти сьогодні є найбільш обґрунтованим розв'язанням проблеми ефективного розподілу ресурсів у сфері кримінально-правового регулювання. Указані системи характеризуються найвищими показниками готовності забезпечити передумови для підвищення ефективності кримінально-правового регулювання та забезпеченості кваліфікованими кадрами. Водночас наука та освіта розглядаються експертами як системи з найменш негативним впливом чинників політизації та неформальних практик.

3. Політизація діяльності органів державної влади у сфері кримінально-правового регулювання, а також радикалізація суспільних настроїв чинять значний негативний вплив на ефективність кримінально-правового регулювання. Рівень громадського контролю у сфері кримінально-правового регулювання визначається експертами як недостатній. Істотною є небезпека соціальних конфліктів, зумовлених відсутністю цивілізованих інструментів та практик впливу громадськості на діяльність правоохоронців.

4. Негативний вплив неформальних практик на кримінально-правове регулювання залишається значним.

5. Існує проблема відсутності комунікації між системами, задіяними у сфері кримінально-правового регулювання. Вплив науковців та практиків на законодавчі процеси визначається як незначний. Потреби громади, установлені під час правозастосовної та наукової діяльності, переважно не представлено в законотворчому дискурсі.

Використані джерела:

1. «Save Our Science»: молоді науковці прийшли під стіни уряду, аби домогтися реформування науки [Електронний ресурс] // Українська

права. - 8.12.2015. - Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/technology/2015/12/8/204527/>

2. Карчевський М. В. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні: інформаційно-аналітичні матеріали за результатами опитування експертів / М. В. Карчевський, А. С. Кудинов ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. - Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2016. - 44 с.

3. Карчевський М. В. Практичний доказ деяких соціальних теорем та їх застосування в контексті політики боротьби зі злочинністю / М. В. Карчевський, О. В. Карчевська // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2016. - Вип. 1. - С. 12-26.

4. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія / О. В. Наден ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - Х. : Право, 2012. - 266 с.

5. Результати дослідження у 2015 році: Карчевський М.В. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні: інформаційно-аналітичні матеріали за результатами опитування експертів / М.В. Карчевський; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Суми : РВВ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2015. - 48 с.

Стаття надійшла до редколегії 30.11.2016

Карчевский Н. В., Кудинов А. С. Эффективность уголовно-правового регулирования в Украине

На основе теоретических основ рациональной парадигмы уголовного права и концепции уголовно-правового регулирования Луганский государственный университет внутренних дел имени Э.А. Дидоренко (передислоцирован в г. Сумы и г. Николаев, с октября 2016 – в г. Северодонецк) совместно с Луганским местной ячейкой общественной организации «Всеукраинская ассоциация уголовного права» организовал исследования мнения экспертов. Последним было предложено высказаться относительно возможностей и ресурсов эффективного уголовно-правового регулирования, а также факторов негативного влияния на него. Проведенное исследование позволило установить возможные направления повышения эффективности уголовно-правового регулирования в Украине.

Ключевые слова: *кризис, эффективность, уголовно-правовое регулирование, SWOT-анализ, стратегическое планирование, экспертный опрос.*

Karchevskiy M., Kudinov A. Efficiency of criminal law regulation in Ukraine: information and analytical materials on the results of a survey of experts

Today budgets of the state authority bodies in the sphere of the criminal justice are growing, but people can't see rising of safe feeling. There are grounds to say about the crisis tendencies, or even crisis of the criminal-legal regulation – situation when in consequence of legislative decisions and policy of a court social charges subject to be spent for implementation of criminal and legal regulation exceed social charges which could be really allotted for by the government and society.

Criminal-legal regulation shall be at the time, when amount of real social charges for its implementation would meet the amount of required social charges, called forth by law-making and law enforcement actions in the sphere of the criminal-legal regulation. Thus, efficient legislative decisions in the sphere of the criminal-legal regulation shall be considered those, which provide for a balance of a social significance of protected welfares and grounded amount of required social charges, namely, the amount of charges which government and society may allow to provide for the criminal-legal regulation. Efficient solutions of the criminal-legal regulation at law enforcement level shall be considered such ones, which are accepted pursuant to the law in force and need implementation of the social charges meeting riskiness of a specific crime committing.

Lugansk National Internal Affairs University named after E.O. Didorenko (relocated to Sumy and Mykolaiv) based upon the specified theoretical principles, along with the local center of the public organization "Ukrainian Association of the Criminal Law" has arranged investigation of the experts' opinion. They were suggested to express their opinion as to possibilities and resources for the efficient criminal-legal regulation, as well as factors of negative influence upon it. The investigation has allowed to determine the following possible enhancement of the criminal-legal regulation in Ukraine: reduction of an amount of the criminal-legal regulation; development of scientific support and higher juridical education as the most optimal trends for the criminal-legal regulation efficiency enforcement; raising the level of public control over functioning of the governmental authorities in the sphere of the criminal-legal regulation; establishing of a constructive communication between the social institutions involved in the sphere of the criminal-legal regulation.

Key words: *crisis, efficiency, criminal-legal regulation, SWOT-analysis, strategic planning, expert survey.*

УДК 343.359(477)

О. І. Плу́жнік,

М. В. Корнієнко

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У науковій статті досліджено кримінально-правову характеристику злочинів проти неповнолітніх у кримінальному законодавстві України, встановлено перелік цих злочинів та надано аналіз, зроблено висновки.

Проаналізувавши європейське та українське законодавство, розмежовано поняття «дитина», «новонароджена дитина», «малолітня дитина», «малолітня особа», «неповнолітня особа» й сформовано пропозиції щодо більш чіткого розмежування цих понять у Кримінальному кодексі України.

Детально проаналізовано Особливу частину Кримінального кодексу України, де законодавець уживає поняття «неповнолітня особа».

Ключові слова: *дитина, новонароджена дитина, малолітня дитина, малолітня особа, неповнолітня особа, законний представник.*